

Posudek

Filip Susa, *Učení Karla Bartha o ospravedlnění a jeho přínos v současném ekumenickém kontextu. Význam formulí simul iustus et peccator a sola fide u Bartha, na Tridentiském koncilu a v současné katolické teologii*. Diss. práce, katedra systematické teologie ETF UK, školitel: doc. ThDr. Jan Štefan, 2006. 207 s.

Práce obsahuje Úvod, 6 kapitol (Barth a katolíci, Barthovo učení o ospravedlnění v *Církevní dogmatice*, Tridentinum, dekret tridentského koncilu „*De iustificatione*“, Formule *simul iustus et peccator* v ekumenickém kontextu, Formule *sola fide* v ekumenickém kontextu, Závěry), dále seznam použitých zkratk a seznam použité literatury, který je rozdělen na 5 částí (Prameny, Díla K. Bartha, Literatura o Barthovi, Literatura o Tridentinu, Literatura k učení o ospravedlnění) a obsahuje 139 položek.

Tématem práce je ekumenický potenciál Barthovy nauky o smíření v jeho *Církevní dogmatice* v kontextu ekumenického dialogu o ospravedlnění z víry, který prozatím kulminoval ve *Společném prohlášení kučení o ospravedlnění* zástupců Světového luterského svazu a Papežské rady pro jednotu křesťanů z roku 1999. Autor jej pro nás aktualizuje tím, že jej rozšiřuje o příspěvek tohoto významného reformovaného teologa dvacátého století, který prezentuje na pozadí přehledu jeho debaty s katolíky a postavení traktátu o ospravedlnění v Barthově *christocentrické soteriologii*. To spektrum ještě doplňuje rozborem dekretu tridentského koncilu *De iustificatione* a reformačních formulí *simul iustus et peccator* a *sola fide* v ekumenickém kontextu. Cílem této aktualizace je přezkum otázky, zda Barthovo učení o ospravedlnění, představující originální rozvinutí základních důrazů reformační teologie, nepřináší – právě v konfrontaci s novou interpretací pozitivních postulátů koncilního uchopení soteriologické problematiky – nové možnosti teologické konvergence.

Ve stati *Barth a katolíci* sleduje Susa vývoj Barthovy teologie a jejího vztahu ke katolicismu (zde hraje roli spor o *analogii entis*, jemuž je věnován rozsáhlý exkurs), uvádí tři katolické práce o Barthově teologii z padesátých let minulého století (von Balthasarovu, Bouillardovu a Küngovu, která sama vzbudila důležitou odezvu), rozebírá kritické zaměření Barthovy soteriologie (v té souvislosti se objeví i exkurs o R. Bultmannovi) i výtky (nejen katolické) vůči Barthově teologii (zejména výtku aktualismu a výtku ztráty dějin). Ve stati *Barthovo učení o ospravedlnění v Církevní dogmatice* se Susa zabývá předpoklady tohoto učení, jeho podstatou i fázemi jeho vývoje (zde zařazuje exkurs o recepci Bartha v anglosaské oblasti), paragrafem 61 („Ospravedlnění člověka“), a zaměřuje se na otázky poznání hříchu a role Ducha svatého ve víře. Ve stati o *Tridentinu* se zamýšlí nad dějinně-politickým pozadím i cílem koncilu, vztahem evangelíků ke koncilu, hermeneutikou dekretu *De iustificatione*, vrací se k teologickým předpokladům této nauky a shrnuje celou problematiku. Statě věnované reformačním formulím *simul iustus et peccator* a *sola fide* mají podobnou strukturu a patří k stěžejním bodům celého projektu: Sledován je zde původní kontext obou formulí, jejich role v Barthově díle, katolická reflexe Barthovy interpretace, pojetí Tridentina a současné katolické pojetí. Závěrečná stat' mapuje Barthovo postavení v ekumeně a soustřeďuje se na přínos jeho teologie ospravedlnění v ekumenickém dialogu. Pomocí otázek týkajících se vztahu vlastního Kristova příběhu a příběhu věřícího, podstaty hříchu a způsobu jeho překonání, a role víry v události ospravedlnění se autor dostává k problematice subjektivního ospravedlnění, ke klíčové otázce, „jak se Boží osvobozující rozsudek ve smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista uskutečňuje v člověku, který se tomuto rozhodnutí podvoluje“ (11). Vše zde řečené však už vlastně bylo formulováno v předchozích statích.

Závěry Susovy studie: Barthova christocentrická teologie představuje podle autora studie dobré východisko v ekumenickém rozhovoru o ospravedlnění (198). Autor je přesvědčen, že Barthovo dynamické a osvobozující pojetí ospravedlnění hříšníka, které navazuje na pojetí Lutherovo, ale akcentuje časový rozměr, je tu příslibem: Umožňuje přijmout formuli *simul iustus et peccator* jako „zkušenost víry, která je vlastní všem křesťanům“ (134), aniž při tom škrtá hlavní důraz koncilu, že „prostřednictvím Kristova díla Bůh překonává hřích a vytváří nový vztah s člověkem“ (84). Z druhé strany autor zase oceňuje, že Tridentinum „chápe milost jako Boží přízeň, která se k člověku nezaslouženě a svobodně sklání“, že zároveň klade akcent na „ospravedlnění jako střed Božího spásného jednání“, že zachovává důraz jak na jednotu milosti, tak na její původ v Ježíši Kristu, že „svými etickými důrazy nesnižuje, nýbrž právě vyjadřuje význam Kristova působení a jeho důsledky v životě ospravedlněného člověka“ (108). To navzdory zůstávajícím otázkám představuje nezbytné předpoklady k možnosti interpretovat vlastní důrazy právě i prostřednictvím teologických akcentů druhé strany. To zatím neplatí o Barthově pojetí ospravedlnění jako něčeho, co už pro všechny lidi „zcela platně a efektivně proběhlo“ v příběhu, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, ani o Barthově specifickém „rozlišování víry jako lidského skutku a víry jako určené svým předmětem“. Podle autora představuje Barthův koncept i tak „pro katolické teology v mnohém přijatelné pojetí reformačního *sola fide*“ (188). Proto „i když katolický výklad ospravedlnění není do všech podrobností shodný s Barthovým výkladem, neubírá to nic na ekumenickém významu teologických rozhovorů mezi Barthem a katolickými teology“ (190). V Barthově christocentrice se otevírají nejširší pohledy na celé Boží dílo a katolíkům může imponovat, že Barth pojímá ospravedlnění jako Boží dílo, které v sobě zahrnuje proměnu člověka, pozitivní zaměření dějin a pozitivní hodnocení skutků i svobody člověka, dané na základě ospravedlnění v Kristu (192).

Hodnocení a kritické poznámky:

Susovo pojednání je metodologicky velmi systematické a ke svým závěrům (často jen otevřeným otázkám) dospívá zřetelně a logicky. Jeho rozprava tak představuje nesporný přínos pro další bádání v okruhu nadhozených otázek (z nichž mnohé otvírají nová dílčí témata k dalšímu kritickému zpracování) i pro hledání nosných východisek ekumenického dialogu mezi protestanty a katolíky. Autorovi se většinou daří vyvracet tradiční výtky proti Barthově teologii. Dobře přitom zužitkovává studie princetonského badatele George Hunsingera (přímo se mj. hlásí k jeho charakteristice Barthovy christologie). Cenný je též autorův rozbor Barthova christologického pojetí ospravedlnění a v jeho souvislosti i hodnocení Barthova přístupu na pozadí protestantské debaty o pojetí Pavlovo (60, p.260). Cenné jsou jeho postřehy o Barthově chápání formule *simul* (67, p.293) nebo to, jak dokládá problematičnost koncilního pojetí víry. Za velký klad lze pokládat i to, že Susa se neomezil jen na německou jazykovou oblast a v oblasti barthovského bádání zahrnul i příspěvky od britských a amerických autorů. Z hlediska zvolené struktury a celkové úpravy nelze práci vytknout prakticky vůbec nic.

Formální nedostatky

Překlepy nebo nechtěné výrazy (Společné *shromáždění* namísto *prohlášení* na s. 7) jsou jen sporadické a padají spolu s drobnými formálními nedůslednostmi v úpravě asi na vrub určitému spěchu při finalizaci práce. Totéž nejspíš platí o některých nejasných, češtinářsky nesprávných (s. 62 - 3x „přitom“ místo „při tom“) nebo nelogických formulacích (vlastních nebo citovaných). Není např. jasné, co je míněno tvrzením, že „výtky ztráty skutečných dějin u Bartha není tak zřejmá, jak se na první pohled zdá“ (36). Znamená to, že je nesprávná? Občas se autor trochu opakuje. Vykřičník na konci některých vět je nenáležitý. Některé formulace jsou češtinářsky na hranici únosnosti. Na s. 166 nás autor upozorňuje, že Henri de

Lubac překládá (Barthův) výraz ‚realizuje‘ ‚jako rozumět či vnímat (ve smyslu anglického *realize*)‘. – Snad spíš ve smyslu francouzského réalizer! I zde má ten výraz (tak jako v angličtině) obojí význam.

Věcné nedostatky

Trochu nám chybí vlastní autorova základní charakteristika Barthova teologického programu. Také bychom někdy čekali více původní kritické reflexe. Často se jedná jen o víceméně deskriptivní referáty o relevantních diskusích. Exkurs o *analogia entis* – tématu, které je z hlediska srovnání Barthovy a katolické teologie klíčové – postrádá přehledné a přesvědčivé shrnutí. Také excurs o Bultmannovi je jen popisný – není to kritické pojednání. I tak zásadní otázka, jakou je kontinuita Barthova teologického úsilí s reformační teologií (zde omezená na vztah Luther-Barth) je vyřízena citováním autorit – bez vlastního pokusu o hodnocení. Škoda, že stranou autorova zájmu zůstalo Braatenovo pojednání o sporu luterské teologie s Barthem v otázce ospravedlnění („The Conflict Between Karl Barth and Lutheran Theology on Justification by Faith“ in, Carl Braaten, *Justification*, Minneapolis, 1990, 63-79). K tomu poznámka na okraj: Podle autora se Barthovo učení o smíření autora nesoustředí na „centrální otázku reformace („*jak získám milostivého Boha*“)“ – s. 41. Je toto opravdu centrální otázka celé reformace? Marně bychom asi také čekali, že když autor mluví s klasiky o „spiritualistických blouznivcích“ (76), že připojí i vlastní kritické pojednání o této tradiční historiografické kategorii, resp. o devize jejich odpůrců: předpokladu „vázanosti Ducha svatého na slovo“. V pojednání o Barthově pojetí Ducha svatého (74nn) není reflektován důležitý příspěvek Johna Thompsona (*The Holy Spirit in the Theology of Karl Barth* z r. 1991). Škoda, že celá problematika není také dostatečně zohledněna ze základnějšího – trojičního – rámce Barthovy teologie. V pojednání o Barthově pojetí víry (155n) odmítá autor některé kritiky (Ebeling a Walkenbach) a přiklání se k Hunsingerovi. Zdá se však, že se aspoň částečně s Ebelingem ztotožňuje (157, p. 668). Je tvrzení, že víru nelze „stavět do protikladu k ostatním hříšným činům člověka“ (156) paradox evangelia nebo protimluv? Není víra eschatologická veličina? To nám § 5.3 („Barthovo pojetí víry“) nevyjasnilo! I zde chybí přesvědčivější kritické pojednání. Konstatování, že „Barth subjektivní rovinu ospravedlnění vyjadřuje místy nezřetelně“ (194) nestačí. Otázkou také je, zda nebylo chybou, že pojednání o Barthově učení o posvěcení bylo z okruhu zkoumaných otázek vědomě vyřazeno.

Zohlednění anglosaské produkce je záslužné, ale má své meze. Mezi nejdůležitější americké Barthem inspirované teology patří nesporně Hans Frei a celá jím ovlivněná „postliberální“ orientace. Vedle jmenovaných barthovských badatelů bylo namísto uvést ještě alespoň Hunsingerova princetonského kolegu Bruce McCormacka. Tvrzení, že mezi anglickými teology zabývajícími se Barthem v současné době vyniká oxfordský A. McGrath, je sotva opodstatněné. (Rozlišování na anglické, skotské, atd. teology je ostatně ošidné. McGrath je ze Severního Irsku!). Důležitějším britským znalcem je např. McGrathův učitel Tim Gorringer. K dalším patří vedle jmenovaných především Nigel Biggar, John Ford, Colin Gunton, Alasdair Heron, Graham Ward, a další. Chybí také pojednání jiných než německých autorů o ostatních tématech předkládané práce.

Přes uvedené kritické poznámky pokládám předloženou práci za cenný badatelský přínos, který lze jednoznačně doporučit obhajobě.

Doc. ThDr. Petr Macek, ETF UK

